

УДК 658.589:005.35.

JEL classification: O31, L53

Круш Н. П.

к.е.н., ст. викл. КПІ ім. Ігоря Сікорського

СУТНІСНІ СКЛАДОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проаналізовані наявні науково-методичні підходи до визначення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. Обґрунтовано, що складовими елементами системи є цілі, принципи, функції та методи які тісно взаємопов'язані між собою. Розкривається системний характер процесу управління інноваційною діяльністю, досліджуються основні складові елементи системи управління інноваційною діяльністю: цільова спрямованість, базові принципи, функції та методи, що систематизуються і класифікуються за рівнем системи, за способом впливу, за напрямом впливу, за характером впливу, за функціональним складом та дають можливість визначити системну сутність управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. Аналіз вищезазначених підходів і положень дає можливість визначити системну сутність управління інноваційною діяльністю промислових підприємств та на цих теоретичних засадах сприяти пошуку напрямів його удосконалення.

Ключові слова: тактичні цілі; стратегічні цілі; загальносистемні принципи; забезпечувальні принципи; результуючі принципи; управління інноваційною діяльністю підприємства.

Постановка проблеми. Економіка розвинутих країн, де визначальну роль відіграють інноваційні підприємства характеризується стабільністю та підвищенням життєвих стандартів населення. У цих країнах інноваційні підприємства на основі застосування сучасних технологій і методів управління інноваційною діяльністю забезпечують інтенсивний процес соціально-економічного розвитку, узгодження та реалізація інтересів більшості громадян і господарюючих суб'єктів у напрямку економічного зростання. Саме тому подолання наслідків системної кризи національного господарства, подальша стабілізація економіки України необхідність утримання конкурентних переваг на вітчизняних і світових ринках вимагають активної участі науковців і практиків в обґрунтуванні напрямів нарощення інноваційної складової та пошуку резервів, джерел, методів і інструментів підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю українських підприємств. Цим і визначається актуальність даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна парадигма та концепції управління, що формувались починаючи з першої половини

XX ст. дали поштовх до формування теорій і підходів, у яких розкривається сутність управління інноваційною діяльністю підприємств. Дослідженню питання різних напрямів управління інноваційною діяльністю підприємств приділяють увагу багато вчених: О. Амоша, В. Геєць, А. Савчук, Л. Матросова, В. Колоколов, А. Дагаєв і інші. Вони внесли значний вклад у формування теорії управління інноваційною діяльністю. Однак у більшості випадків авторами розглядаються лише окремі аспекти процесу управління. Тому можна говорити про недостатність систематизації, а в деяких випадках і урахування специфіки інноваційної діяльності як об'єкту управління. Зазначене негативно позначається на результативності впровадження нововведень і обумовлює необхідність подальших досліджень сутнісних складових системи управління інноваційною діяльністю.

Мета. З позиції системності розкрити складові елементи системи управління інноваційною діяльністю їх взаємозв'язок для визначення сутності цього управлінського процесу і виявлення джерел методів та інструментів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз підходів до визначення управління інноваційною діяльністю: системного, процесного, функціонального, ситуаційного, маркетингового, цільового, функціонально-процесного, адаптаційного, проектного, вартісноорієнтованого, синергетичного, кумулятивного, логістичного дає можливість зробити наступні висновки: у основі як традиційних, так і сучасних (модифікованих) підходів лежить системне розуміння інноваційної діяльності та процесу управління нею; вони визначають необхідність поєднання принципів процесного та системного підходів як таких, що не суперечать один одному, а логічно взаємодоповнюють у частині розгляду управління інноваційною діяльністю як дій, орієнтованих на перетворення входів у виходи з урахуванням взаємодії між структурними елементами системи, і процесами, що протікають у ній (внутрішнє середовище); акцентують увагу на необхідності врахування стратегічних та оперативних (ситуаційних) управлінських дій, рішень і цілей у їх функціональній єдності; виражають необхідність комплексності у виконанні функцій управління інноваційною діяльністю; обґрунтовують доцільність аналізу управління інноваційною діяльністю з різних сторін та у різних аспектах (маркетинговому, логістичному тощо); акцентують увагу на усвідомленні взаємообумовленості зростання вартості бізнесу та реалізації інноваційної діяльності; визначають складність систем, які здійснюють інноваційну діяльність одночасно і управління нею за багатьма об'єктами, що вимагає використання адаптаційного і цільового підходів до координації управлінських впливів; вказують на необхідність врахування синергетичних ефектів від управління інноваційною діяльністю та здатності у процесі її здійснення кумулятивно нарощувати необхідні чинники для подальшого розвитку (потенціал).

Все це дає можливість говорити про необхідність врахування при

визначенні управління інноваційною діяльністю, його принципів, функцій, методів, рівнів ключових положень усіх визначених підходів з наголосом на системність здійснення та можливість отримання відповідних ефектів, досягнення запланованого рівня ефективності на основі встановлених цілей у процесі виконання функцій управління інноваційною діяльністю.

Найбільш складним завданням, пов'язаним із управлінням інноваційною діяльністю, виступає, на нашу думку, визначення особливостей керуючої і керованих підсистем, їх складових та взаємозв'язків між ними. Вихідним параметром у взаємовідносинах між керуючою і керованою підсистемами у процесі управління інноваційною діяльністю мають цілі, які будуть трансформовані у відповідні результати цієї взаємодії (досягнення поставленої мети, задоволення потреб, реалізацію інтересів шляхом отримання інновації) [1].

Ціль управління інноваційною діяльністю – це сформоване та відповідним чином відображене уявлення про бажаний стан чи результат інноваційної діяльності, конкретні можливості і обмеження, засоби та способи, на основі та з урахуванням яких він буде досягнутий та оцінений як у стратегічній перспективі, так і на проміжних етапах. По відношенню до промислових підприємств класифікація цілей управління інноваційною діяльністю за класифікаційними ознаками та видами цілей може бути охарактеризована наступним чином:

- за періодом охоплення на стратегічні, тактичні;
- за терміном дії (реалізації) на довгострокові, середньострокові, короткострокові;
- за структурними елементами промислового підприємства та їх участі у інноваційній діяльності на фінансові (інвестиційні), маркетингові, науково-технічні, виробничі, кадрові, організаційно-забезпечуючі та ін.;
- за рівнями управління інноваційною діяльністю на рівень промислового підприємства, рівень підрозділів, рівень робочих місць (ділянок);
- за орієнтацією на середовище реалізації результату на внутрішні, зовнішні;
- за відношенням до життєвого циклу інновацій на пошуково-інформаційні, концептуальні, оціночні, освоєння, реалізації та експлуатації [2];
- за характером оцінювання на якісної оцінки, кількісної оцінки, змішані;
- за відношенням до стану промислового підприємства на зростання, стабілізації, підтримки поточного стану;
- за пріоритетністю на основні, додаткові;
- за функціями управління на планування, прогнозування, організації, координації, мотивації, контролю;

– за орієнтацією на результат змін від здійснення інноваційної діяльності на економічні, соціальні, організаційно-управлінські, виробничі, науково-технічні, маркетингові (ринкові), екологічні;

– за урахуванням інтересів зацікавлених сторін на орієнтовані на інтереси безпосередніх учасників (інвесторів, споживачів, робітників, тощо); комплексно орієнтовані (інвесторів, споживачів, робітників, держави, регіону, громади, тощо);

– за ступенем взаємозв'язків на синхронізовані, слабо синхронізовані, несинхронізовані.

Особливої уваги серед вказаних цілей набувають ті, що орієнтовані на результат змін від здійснення інноваційної діяльності. У даному випадку мова іде про орієнтацію цілей на результат, який бажають отримати безпосередні учасники інноваційної діяльності, що опосередковано зацікавлені у здійсненні інноваційної діяльності, зокрема держава і споживачі. Не менш важливого значення набуває і структурування цілей управління інноваційною діяльністю за періодом реалізації на: стратегічні і тактичні. Вони виступають основою реалізації усього циклу управління інноваційною діяльністю як на стратегічному, так і тактичному рівнях [3].

При цьому стратегічне управління інноваційною діяльністю. На нашу думку, доцільно розглядати через орієнтацію та здатність прогнозувати довгострокові зміни в економічній ситуації та на цій основі прийняття рішень про доцільність і способи реалізації завдань інноваційної діяльності, спрямованих на забезпечення раціонального розвитку у перспективі.

Тактичне управління інноваційною діяльністю промислових підприємств полягає у детальному вивченні та інтерпретації у відповідних програмних документах сукупності факторів, що впливають на здатність промислового підприємства здійснювати інноваційну діяльність, розроблення ефективних організаційно-економічних форм організації інноваційної діяльності і виконанні інших функцій управління інноваційної діяльності у відповідності зі стратегічними орієнтирами. Тобто, воно передбачає також розробку системи стимулювання з метою заохочення ініціативи, участі у інноваційних змінах, обговоренні проблем, що виникають у процесі впровадження інновацій. Крім того, це і безперервна діагностика результатів здійснення інноваційної діяльності, динаміки отримання відповідних ефектів.

Як стратегічний, так і тактичний рівні управління інноваційною діяльністю промислових підприємств характеризується відповідними аспектами прийняття управлінських рішень, орієнтованих на вибір найбільш оптимальної із сукупності альтернатив, здатної забезпечити виконання поставленої мети.

Важливого значення для розуміння управління інноваційною діяльністю підприємств набуває аналіз його базових принципів оскільки вони прямо корелюються з поставленими цілями і забезпечують їх комплексну реалізацію. Розгляду принципів управління інноваційною

діяльністю присвячені роботи багатьох вчених: С. Ілляшенко, О. Полінкевича, М. Римара, Н. Ликуна, Л. Мельника, Н. Адвокатової, О. Євсєєвої, О. Новодовної, Р. Квасницької та ін.

З урахуванням проведеного аналізу результатів досліджень вищезазначених та інших науковців необхідно виділити три групи принципів управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: загальносистемні, забезпечувальні (підтримуючі) і результуючі [4].

В рамках групи загальносистемних виокремлюються принципи: самоорганізації; регулювання та саморегулювання; балансу інтересів; динамічності; коеволюції (коадаптації); комплексності; інваріантності (альтернативності); цілеспрямованості.

В межах групи забезпечувальних, підтримуючих принципів виділяють наступні принципи: функціональної єдності; пріоритетності; креативності (творчості); ресурсного забезпечення; можливості оцінювання; раціонального ресурсовикористання; виправданого ризику; ритмічності; обґрунтованості; прогнозованості; етичності у задоволенні попиту [5].

Результативна група включає принципи: цілереалізації; економії; поверненості; прибутковості.

Принципи управління інноваційною діяльністю реалізуються у відповідних функціях. На нашу думку, з позицій управління інноваційною діяльністю промислових підприємств більш обґрунтованим буде виділення функцій на традиційній основі (прогнозування, планування, організація, мотивація, регулювання, контроль, керівництво та комунікація).

Їх варто розподілити на загальні, характерні будь-якій організованій системі, що перебуває у динамічному розвитку та потребує відповідного управлінського впливу, та об'єднуючі – направлені на забезпечення оптимального виконання та підтримки прямих і зворотніх зв'язків між загальними функціями з метою досягнення поставленої системою мети. Специфічні функції варто було б не виділяти, оскільки вони лише уточнюють об'єкти, по відношенню до яких здійснюється управлінський вплив (проекти, ліцезії, організаційна структура, програми тощо). Аналіз та оцінку доцільно враховувати при визначенні функції контролю. Стимулювання виступає сутнісним аспектом вирішення проблем досягнення поставлених цілей, тому може бути реалізоване шляхом здійснення або окремих або усіх разом функцій управління. При цьому керівництво та комунікація покликані пов'язати їх виконання за вказаними етапами та забезпечити раціональний процес впливу суб'єктів управління на об'єкт з метою реалізації мети управління.

Всі вони орієнтовані на відповідні об'єкти управління для досягнення мети управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. Їх оптимальне виконання у процесі здійснення управління інноваційною діяльністю реалізується не лише засобами відповідного суб'єктного впливу, тобто стилем управління, застосування відповідних форм влади, а і набору методів з метою досягнення відповідного ефекту. Аналіз наукової літератури дало можливість систематизувати і класифікувати методи

управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. За рівнем системи на методи макрорівня, мезорівня і мікрорівня. За способом впливу на методи прямого впливу і опосередкованого впливу. За напрямом впливу на методи підтримки, стимулювання та стримування. За характером впливу на методи дозвільні та забороняючі. За функціональним складом на методи прогнозування, планування, організації, регулювання, контролю, керівництва та комунікації.

Кожна з груп методів може бути деталізована за відповідним інструментарієм та визначенням сутнісних особливостей, суб'єктів та періоду використання тощо. На наш погляд, у межах даного дослідження, насамперед, мова іде про методи мікрорівня «за способом впливу», адміністративно-нормативні та техніко-технологічні.

Вони можуть бути реалізовані у різних формах, які умовно слід поділити на дві групи: *без урахування інтеграційних процесів*: замкнений цикл здійснення та управління інноваційною діяльністю на основі простих внутрішньо організаційних процесів; *з урахуванням інтеграційних процесів*: орієнтований на врахування ефектів від спеціалізації, кооперування і концентрації: інсорсинг, аутсорсинг, участь у техноструктурах (технопарках, технополісах, кластерах тощо), франчайзинг, лізинг, бенчмаркінг, формування більш складних інтегрованих структур тощо.

Самі інновації на виході варто розглядати з таких позицій: по–перше, можливості бути безпосередньо реалізованими на відомому ринковому сегменті, так і на нових; враховувати можливість здійснювати трансферт технологій як результат інноваційної діяльності; по–третє, результатом інноваційної діяльності є не лише технологічні, а і процесові інновації, де чільне місце посідають організаційні і управлінські, які не реалізуються на зовнішній ринок, проте приносять відповідні ефекти самому підприємству, тобто при відповідній меті на вході виступають результатом на виході.

Крім того, вихід системи відобразатиме якісні зміни інфраструктури, умов середовища, реалізацію інтересів ключових стейкхолдерів.

Проте, вихід із системи, на нашу думку, доцільно, в першу чергу, розглядати з позицій спрямування інновацій та отримання відповідних ефектів, загального рівня оцінки ефективності як досягнення поставлених цілей промислового підприємства.

На основі проведеного аналізу можна зазначити, що сутнісними складовими елементами системи управління інноваційною діяльністю промислових підприємств є сукупність цілей науково обґрунтовані принципи, функції та методи які тісно пов'язані і взаємозалежні між собою. Ці положення дають можливість визначити, що *управління інноваційною діяльністю промислових підприємств* – це складна динамічна система, орієнтована на реалізацію цілей інноваційної діяльності, отримання ефекту від її здійснення та задоволення інтересів ключових стейкхолдерів на основі науково обґрунтованих принципів, функцій, методів та інструментів відносно до конкретних об'єктів інноваційної

діяльності чи їх сукупності з урахуванням впливу факторів середовища її функціонування та внутрішнього потенціалу промислових підприємств до здійснення інновацій.

Висновки: Базуючись на результатах дослідження сутнісних складових системи управління інноваційною діяльністю промислових підприємств визначено, що як в традиційних так і в сучасних (модифікованих) науково-методичних підходах лежить системне розуміння управління інноваційною діяльністю підприємства. Обґрунтовується, що складовими елементами системи є цілі, принципи, функції та методи які тісно взаємопов'язані між собою. Розкривається зміст цілей, їх класифікація та структурування на тактичні і стратегічні. В роботі доводиться потреба в межах базових принципів управління інноваційною діяльністю промислових підприємств, виокремити три групи: загальносистемні, забезпечувальні (підтримуючі) і результуючі. Аналізується необхідність з позицій управління інноваційною діяльністю промислових підприємств виділення функцій на традиційній основі. Систематизуються і класифікуються методи управління інноваційною діяльністю промислових підприємств за рівнем системи, за способом впливу, за напрямом впливу, за характером впливу, за функціональним складом. Вищезазначені положення дають можливість визначити системну сутність управління інноваційною діяльністю промислових підприємств.

Елементом наукової новизни дослідження є групування принципів управління інноваційною діяльністю промислових підприємств шляхом їх узагальнення та систематизації, що надає змогу охопити та цілісно представити динамічний взаємозв'язок усіх елементів і етапів управління інноваційною діяльністю за цільовою і функціональною складовою.

Подальших наукових досліджень потребує удосконалення механізмів поєднання цілей тактичного і стратегічного управління інноваційною діяльністю промислових підприємств в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Петухова О.М., 2015, Управління інноваційною діяльністю підприємства: стан, тенденції, теоретико-методологічне забезпечення. *Формування ринкових відносин в Україні*. №2 (165). С.49-54.
2. Николук О.М., 2016, Напрями сприяння інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка України*. №10 (659). С.35-45.
3. Молодоженя М.С., 2016, Інноваційні проекти підприємств торгівлі. *Економіка України*. №4(653).С.92-103.
4. Римар М.В., 2012, Етапи та принципи здійснення інноваційної діяльності підприємства. *Вісник національного університету Львівська політехніка* №725. С.360-365.
5. Амоша О.І., 2017. Інноваційний розвиток промислових підприємств у регіонах: проблеми та перспективи. *Економіка України*.- №3(664). С.20-34.

Круш Н.П.

к.э.н., ст. преп. КПИ им. Игоря Сикорского

СУЩНОСТНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проанализированы имеющиеся научно-методические подходы к определению управления инновационной деятельностью промышленных предприятий. Обосновано, что составляющими элементами системы являются цели, принципы, функции и методы тесно взаимосвязаны между собой. Раскрывается системный характер процесса управления инновационной деятельностью, исследуются основные составляющие элементы системы управления инновационной деятельностью: целевая направленность, базовые принципы, функции и методы, систематизируются и классифицируются по уровню системы, по способу воздействия, по направлению воздействия, по характеру воздействия, по функциональному составу и дают возможность определить системную сущность управления инновационной деятельностью промышленных предприятий. Анализ вышеуказанных подходов и положений дает возможность определить системную сущность управления инновационной деятельностью промышленных предприятий и на этих теоретических основах способствовать поиску направлений его совершенствования.

Ключевые слова: тактические цели; стратегические цели; общесистемные принципы; обеспечительные принципы; результирующие принципы; управление инновационной деятельностью предприятия.

Krush N.P.

PhD of Economic sciences, Senior Lecturer, Igor Sikorsky KPI

ESSENTIAL COMPONENTS OF THE MANAGEMENT SYSTEM FOR INNOVATIVE ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

The article analyzes the existing scientific and methodical approaches to the definition of management of innovative activity of industrial enterprises. It reveals the systemic nature of this process, examines the main constituent elements of innovation management system: target orientation are the basic principles, functions and methods. They are systematized and classified according to the level of the system, the mode of influence, the direction of impact, the nature of the impact, the functional composition and determine the systemic nature of management of innovation activities of industrial enterprises. Analysis of the above-mentioned approaches and provisions makes it possible to determine the systemic nature of the management of innovation activities of industrial enterprises and, on these theoretical foundations, help to find directions for its improvement.

Key words: tactical objectives; strategic goals; system-wide principles; security principles; result-based principles; management of enterprise innovation activities.

Круш Н. П.
kryshnk@ukr.net